

Фінансова грамотність

ПРОГРАМА

спецкурсу

із фінансової

грамотності

для підвищення кваліфікації
педагогів старшої школи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ
Програма спецкурсу
для слухачів курсів підвищення кваліфікації
(очно-дистанційна форма, 36 год.)

Київ
ДВНЗ «Університет банківської справи»
2016

УДК 336:37(075.9)

ББК 65.261:74

Ф59

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ (USAID/FINREP-II)

*Рекомендовано вченою радою
Університету банківської справи Національного банку України
(протокол № 12 від 30 червня 2015 року)*

Авторський колектив

З. В. Філончук, О. Б. Рябова, О. В. Часнікова,
В. В. Рисін, А. І. Довгань, М. І. Хмелярчук

Рецензенти:

Б. І. Пишук – доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Львівського навчально-наукового інституту
Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»;
Н. В. Слюсаренко – доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту
Херсонського державного університету;
Г. С. Юзбашева – кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри теорії і методики викладання
природничо-математичних та технологічних дисциплін
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти».

Експерти:

В. І. Кириленко – доктор економічних наук, професор,
професор кафедри політичної економіки факультетів управління
і управління персоналом та маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;
Н. І. Забуга – завідувач сектору науково-методичного забезпечення
природничо-математичної та технологічної освіти
Інституту інноваційних технологій і змісту освіти, методист вищої категорії

Ф59 Фінансова грамотність : навч. програма спецкурсу для слухачів курсів підвищення кваліфікації (очно-дистанційна форма) / авт. кол. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К. : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – 36 с.

УДК 336:37 (075.9)
ББК 65.261:74

© Авторський колектив, 2016

© ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Навчальний план	6
Тематичний план	7
Навчально-тематичний план	9
Зміст програми спецкурсу	11
Тестові завдання для вчителів	31

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму спецкурсу «Фінансова грамотність» для вчителів розроблено відповідно до державної програми «Стратегія реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012–2017 роки», наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 19.07.2012 № 828 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації України на 2012–2019 роки» та інших документів, у яких визначаються основні напрями впровадження фінансової освіти в навчальні заклади України.

Метою спецкурсу є підготовка освітян до впровадження курсу за вибором «Фінансова грамотність» і створення системи фінансової освіти і виховання в навчальному закладі.

Спецкурс «Фінансова грамотність» для вчителів спрямований на виконання таких **основних завдань**:

- удосконалення економічної компетентності педагогів з питань розвитку фінансового сектору, захисту прав споживачів у системі фінансових відносин;
- формування навичок конструювання системи фінансової освіти і виховання в навчальному закладі через упровадження курсу за вибором «Фінансова грамотність»;
- удосконалення вмінь самоосвітньої діяльності, що забезпечить розвиток професійної компетентності у сфері фінансової освіти і виховання учнівської молоді.

У результаті вивчення курсу вчитель **повинен знати**:

- теоретичні та психолого-педагогічні основи впровадження фінансової грамотності в навчальному закладі;
- нормативні документи, що визначають державну політику в галузі шкільної економічної та фінансової освіти;
- основні тенденції розвитку фінансової освіти учнівської молоді в інших країнах світу;
- проблеми шкільної економічної освіти і місце фінансової грамотності в ній;

- методологічні основи впровадження фінансової грамотності в навчальному закладі.

У результаті вивчення курсу учитель **повинен уміти:**

- визначати умови становлення системи фінансової освіти та виховання в навчальному закладі;
- володіти методикою впровадження курсу за вибором «Фінансова грамотність»;
- створювати методичні розробки і сценарії заходів із фінансової освіти і виховання;
- розробляти методичні рекомендації щодо створення та реалізації навчальних проєктів із фінансової грамотності;
- проєктувати подальшу власну фінансову безпеку.

Принципи побудови програми спецкурсу: науковість, доступність, системність, урахування досвіду впровадження курсів економічного профілю в загальноосвітніх навчальних закладах та рівня компетентності і потреб слухачів курсів підвищення кваліфікації; практична орієнтованість.

Програма спецкурсу рекомендується для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи післядипломної педагогічної освіти, а саме: учителів географії і економіки.

Програма спецкурсу розрахована на 36 годин, з них 10 становлять лекції, 17 – практичні заняття, 9 – самостійна робота.

Програма включає такі навчальні модулі: настановний «Фінансова грамотність як основа формування фінансової культури»; дистанційний «Методика викладання курсу ”Фінансова грамотність” за вибором»; самостійну роботу; заліковий модуль (теми позначені у тематичному плані).

Реалізація завдань для досягнення навчальних результатів модулів здійснюється в очній і дистанційній формах навчання шляхом розгляду навчального матеріалу на лекціях, виконання практичних робіт у групах, участі у проведенні семінарських занять, круглих столів, тестуванні та інших формах роботи.

Навчальна стратегія курсу реалізується також дистанційною формою навчання через проведення Інтернет-консультацій і виконання індивідуальних практичних завдань; самостійне вивчення

слухачами навчального матеріалу, рекомендованого викладачами спецкурсу.

На практичних заняттях значна частина відводиться моделюванню проектів, розв'язку педагогічних вправ, тестів із фінансової грамотності, написання есе тощо.

Завдання для самостійної роботи орієнтовані на збір та опрацювання матеріалів про розвиток системи фінансової освіти в інших країнах; створення власних розробок занять із курсу «Фінансова грамотність»; розробку презентацій власних проектів; розв'язування тестових завдань тощо.

Програма спецкурсу містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, завдання для самостійної роботи слухачів, питання для самоконтролю, залікову роботу (тестові завдання), список індивідуальних творчих завдань (проектів) і список рекомендованої літератури.

Обов'язковою умовою спецкурсу є проведення вхідного і вихідного діагностування за допомогою тестів, розміщених на електронному ресурсі Проекту USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP).

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

№	Зміст	Розподіл годин			
		лекції	практ.	сам. р.	усього
1.	Модуль I (настановний). Фінансова грамотність як основа формування фінансової культури	5	4		9
2.	Модуль II (дистанційний). Методика викладання курсу за вибором «Фінансова грамотність»	3	9		12
3.	Модуль III (заліковий)	2	4		6
4.	Самостійна робота			9	9
Усього		10	17	9	36

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Зміст	Годин
1.	Модуль I (настановний). Фінансова грамотність як основа формування фінансової культури	9
	1.1. Вступ до спецкурсу. Вхідне діагностування.	1
	1.2. Фінансова грамотність як складова фінансової культури. 1.2.1. Фінансова грамотність: термінологічний словник. 1.2.2. Сучасний рівень фінансової грамотності населення України. Аналіз соціологічних досліджень щодо рівня фінансової грамотності населення в Україні: портрет споживача фінансових послуг. 1.2.3. Фінансова поведінка населення в інших країнах світу: результати опитування. Світовий досвід підвищення фінансової обізнаності населення.	2
	1.3. Психолого-педагогічні засади впровадження фінансової грамотності. 1.3.1. Психологічні аспекти фінансової освіти учнів. 1.3.2. Педагогічні основи фінансової грамотності та виховання. Роль сім'ї у фінансовому вихованні школярів.	2
	1.4. Фінансова освіта учнів як складова системи шкільної економічної освіти. 1.4.1. Сучасний стан і проблеми шкільної економічної освіти. 1.4.2. Роль курсів за вибором економічного профілю у формуванні фінансової грамотності учнів. 1.4.3. Курс за вибором «Фінансова грамотність»: змістовий і методичний огляд; стан та перспективи впровадження.	4
2.	Модуль II (дистанційний). Методика викладання курсу за вибором «Фінансова грамотність».	12
	2.1. Фундаментальні економічні категорії в курсі за вибором «Фінансова грамотність». Практична робота 1. Установлення наступності у викладанні курсів «Економіка» (рівень стандарту, 11 клас) і «Фінансова грамотність» (курс за вибором, 10 клас). Практична робота 2. Методика викладання тем «Для чого потрібні гроші?» (курс «Фінансова грамотність») і «Гроші та їх функції. Види грошей» (курс «Економіка»): інтегративний підхід.	4
	2.2. Введення до власних фінансів. Фінансові процеси та явища. Абетка власної фінансової безпеки. Практична робота 3 Десять важливих ідей щодо власних фінансів. Практична робота 5. Мої податкові зобов'язання.	3

Закінчення тематичного плану

№	Зміст	Годин
	2.2. <i>Введення до власних фінансів. Фінансові процеси та явища. Абетка власної фінансової безпеки.</i> Практична робота 3 Десять важливих ідей щодо власних фінансів. Практична робота 5. Мої податкові зобов'язання.	3
	2.3. <i>Споживач у світі фінансових послуг. Роль страхування і захисту споживачів фінансових послуг.</i> Практична робота 6. Аналіз місцевого ринку з послуг страхування. Розробка рольової гри «Обираємо страхове покриття».	3
	2.4. <i>Власне фінансове планування. Проект «Підвалини благополуччя»: розробка методичних рекомендацій щодо роботи над проектом.</i>	2
3.	Модуль III (заліковий).	6
	3.1. Підсумкова лекція.	2
	3.2. <i>Захист творчих робіт. Контрольне тестування.</i>	3
	3.3. <i>Вихідне діагностування.</i>	1
4.	Самостійна робота	9
	4.1. <i>Абетка власної фінансової безпеки.</i> Сторінка «Як заощадити в побуті».	1
	4.2. Практична робота 4. Визначення виду сімейного бюджету за ступенем збалансованості	2
	4.3. <i>Абетка власної фінансової безпеки.</i> Сторінка «Банківські картки. Як правильно користуватися банківською картою».	1
	4.4. <i>Абетка власної фінансової безпеки.</i> Сторінка «Правила безпеки під час здійснення електронних платежів».	1
	4.5. <i>Підготовка залікової творчої роботи.</i>	4

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ пор.	Змістові модулі та теми	Розподіл годин				
		лекції	семінари	практ. заняття	самост. робота	усього
I.	Модуль I (настановний). <i>Фінансова грамотність як основа формування фінансової культури</i>	5		4		9
1.1.	Вступ до спецкурсу. Вхідне діагностування			1		1
1.2.	Фінансова грамотність як складова фінансової культури	1		1		2
1.3.	Психолого-педагогічні засади впровадження фінансової грамотності	2				2
1.4.	Фінансова освіта учнів як складова системи шкільної економічної освіти	2		2		4
2.	Модуль II (дистанційний). <i>Методика викладання курсу за вибором «Фінансова грамотність»</i>	3		9		12
2.1.	Фундаментальні економічні категорії у курсі за вибором «Фінансова грамотність». Практична робота 1. Установлення наступності у викладанні курсів «Економіка» (рівень стандарту, 11 клас) і «Фінансова грамотність» (курс за вибором, 10 клас). Практична робота 2. Методика викладання тем «Для чого потрібні гроші?» (курс «Фінансова грамотність») і «Гроші та їх функції. Види грошей» (курс «Економіка»): інтегративний підхід	1		3		4

Закінчення навчально-тематичного плану

№ пор.	Змістові модулі та теми	Розподіл годин				
		лекції	семі- нари	практ. заняття	самост. робота	усього
2.2.	Введення до власних фінансів. Фінансові процеси та явища. Абетка власної фінансової безпеки Практична робота 3. Десять важливих ідей щодо власних фінансів. Практична робота 5. Мої податкові зобов'язання	1		2	3	3
2.3.	Споживач у світі фінансових послуг. Роль страхування і захисту споживачів фінансових послуг. Практична робота 6. Аналіз місцевого ринку з послуг страхування. Розробка рольової гри «Обираємо страхове покриття»	1		2	2	3
2.4.	Власне фінансове планування. Проект «Підвалини благополуччя»: розробка методичних рекомендацій щодо роботи над проектом			2	4	2
3.	Модуль III (заліковий)	2	2	2		6
	3.1. Підсумкова лекція	2				2
	3.2. Захист творчих робіт. Контрольне тестування		2	1		3
	3.3. Вихідне діагностування			1		1
4.	Самостійна робота				9	9
	Усього	11	2	14	9	36

ЗМІСТ ПРОГРАМИ СПЕЦКУРСУ

Модуль I (настановний)

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ КУЛЬТУРИ

Кількість годин – 9.

Мета модуля: розвиток професійних компетенцій слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо впровадження фінансової освіти в загальноосвітніх навчальних закладах.

Завдання модуля:

- установлення рівня власної фінансової грамотності вчителів і формування мотиваційного компоненту щодо її підвищення;
- систематизація знань щодо рівня фінансової грамотності населення в Україні та інших країнах світу;
- ознайомлення зі світовим досвідом підвищення фінансової обізнаності населення;
- вивчення психолого-педагогічних основ упровадження фінансової грамотності;
- змістовий і методичний огляд курсів економічного спрямування та курсу за вибором «Фінансова грамотність» щодо перспектив упровадження фінансової грамотності у загальноосвітніх навчальних закладах.

Зміст занять

1.1. Практичне заняття (1 година). Вступ до спецкурсу. Вхідне діагностування.

Вхідне діагностування проводять на першому занятті спецкурсу, воно передбачає встановлення рівня економічної та професійної підготовки вчителя, усвідомлення характеру власних прогалин у фінансових знаннях.

Тест на встановлення рівня фінансової обізнаності «Чи я є освіченим споживачем фінансових послуг?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Тест на встановлення рівня знань з фінансової математики «Перевірте свої фінансові знання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Тест на визначення рівня економічних знань та здатності до економічного аналізу (за когнітивно-професійною складовою готовності до формування економічної культури учнів) (додаток А).

1.2. Лекційно-практичне заняття «Фінансова грамотність як складова фінансової культури» (2 години).

Фінансова грамотність: термінологічний словник.

Сучасний рівень фінансової грамотності населення України. Синдром «змушеного споживача». Аналіз соціологічних досліджень щодо рівня фінансової грамотності населення в Україні: портрет споживача фінансових послуг.

Фінансова поведінка населення в інших країнах світу: результати опитування. Світовий досвід підвищення фінансової обізнаності населення.

Завдання для самостійної роботи

Використовуючи додаткові джерела інформації, доповнити табл. 1 «Фінансова культура: термінологічний словник».

Таблиця 1

Фінансова культура: термінологічний словник

Автор і джерело	Тлумачення поняття
	Фінансова грамотність – це
Шон Мунді. Рекомендації щодо розробки національних стратегій з фінансової грамотності	це знання, розуміння, навички та впевненість, які дозволяють особі приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин. Метою розвитку фінансової грамотності є вплив на поведінку людей, а не просто надання їм знань, умінь та навичок.

Автор і джерело	Тлумачення поняття – це
Т. О. Кізима. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії / Т. Кізима // Вісник ТНЕУ. – 2012. – № 2. – С. 64–71.	сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навичок громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень.
Г. Ю. Кучерова [3]	певне вміння застосовувати фінансові знання та використовувати здобуті фінансові навички, щоб отримувати максимальну користь від управління власними фінансами та застосування фінансових послуг.
	Фінансова обізнаність – це
Г. Ю. Кучерова [3]	наявність у людини певного рівня фінансових знань та навичок, що формують відповідний рівень його компетентності з фінансових питань.
	Фінансова освіченість
Т. С. Смовженко	допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття і використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати і заощадження для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо.
Г. Ю. Кучерова [3]	характеризує наявність певного рівня здобутої фінансової освіти.

Питання для самоконтролю

1. Навести факти, що свідчать про низький рівень фінансової освіченості і культури населення в Україні.
2. Вказати причини низького рівня фінансової грамотності населення в Україні. У чому полягає синдром «змушеного споживача»?
3. «Намалювати» портрет українського споживача фінансових послуг.
4. Назвати зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на формування фінансової культури населення України.

5. Узагальнити досвід розвитку фінансової грамотності населення в європейських країнах.
6. Охарактеризувати діяльність міжнародних організацій щодо дослідження рівня фінансової грамотності населення України.
7. Назвати основні завдання державної програми «Стратегія реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012–2017 роки».
8. При Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку створено ініціативну групу, яка координує дії держави та ринку з підвищення фінансової грамотності громадян України. Назвати основні напрями її діяльності.
9. Розкрити роль Проекту USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP) у розвитку фінансової культури населення.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Особливості формування фінансової грамотності населення у країнах Європи.
2. Особливості формування і розвитку грошової культури в Україні.
3. Фінансова грамотність як складова фінансової культури учнівської молоді.
4. Шляхи формування фінансової культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Теми проектів

1. Діти і гроші.
2. Підвалини благополуччя.

Список рекомендованої літератури

1. Захаркіна Л. С. Підвищення рівня фінансової грамотності населення України / Л. С. Захаркіна, К. П. Катериніна // Економічний форум. – 2014. – № 4. – С. 200–207.
2. Корнівська В. О. Формування фінансової культури українського населення в контексті мінімізації ринкової асиметрії [Електронний ресурс] / В. О. Корнівська // Економіка і прогнозування. –

2011. – № 4. – С. 117–126. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/econprog_2011_4_13.pdf.
3. Кучерова Г. Ю. Шляхи розвитку фінансової культури населення [Електронний ресурс] / Г. Ю. Кучерова // Вісник Східно-європейського університету економіки і менеджменту. – 2013. – № 2. – С. 125-131. – (Сер. : Економіка і менеджмент). – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsuem_2013_2_18.pdf
 4. Ломачинська І. А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобальної трансформації [Електронний ресурс] / І. А. Ломачинська. – Режим доступу : http://onu.edu.ua/uk/science/sp/announcer_onu/economics/econom16_20.
 5. Радзішевська Д. В. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Д. В. Радзішевська. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishevaska.pdf>.
 6. Захист прав споживачів фінансових послуг: поінформовані та захищені споживачі – запорука підвищення довіри до фінансового сектору [Електронний ресурс] // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – 2009–2012. – 104 с. – Режим доступу : http://www.finrep.kiev.ua/download/legal_publication_jan2013_ua.pdf.
 7. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки / Роберт Бонд, Олексій Куценко, Наталія Лозинська // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – К., 2010. – Грудень. – 42 с.
 8. Шпак І. Фінансово безкультурні українці? [Електронний ресурс] / Інна Шпак // Економічна правда. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/03/3/274995>.

1.3. Лекція «Психолого-педагогічні засади впровадження фінансової грамотності» (2 години).

Психологічні аспекти фінансової освіти учнів: психологічний аналіз феномену фінансової грамотності.

Психологічні чинники виховання фінансової культури дитини. Психологічні аспекти фінансової соціалізації дитини: кишенькові

гроші; гроші як плата за навчання; гроші як відступні; гроші як плата за домашні справи. Роль сім'ї у фінансовому вихованні школярів.

Педагогічні основи фінансової грамотності та виховання. Дослідження явища фінансової культури у педагогіці.

Питання для самоконтролю

1. Як розглядаються гроші з погляду психології?
2. Назвати чинники, що впливають на «грошову» поведінку і ставлення до грошей.
3. Назвати класичні підходи психології до розвитку психологічних досліджень феномену грошей.
4. Узагальнити психологічні чинники виховання фінансової культури дитини.
5. Розкрити психологічні аспекти фінансової соціалізації дитини.
6. З чим у вас асоціюється поняття «гроші»?
7. Розкрити роль сім'ї у фінансовому вихованні школярів.
8. Представити погляди А. С. Макаренка і В. А. Сухомлинського на економічне виховання учнів.
9. Як трактують сучасні педагогічні теорії проблему «діти – гроші»?
10. Назвати періоди в економічній соціалізації дітей та учнівської молоді.

Тематики випускних робіт і рефератів

1. Ставлення до грошей та особливості грошової поведінки дитини.
2. Сучасні дослідження явища фінансової культури у педагогіці.
3. Методика підготовки та проведення фінансового тижня в школі.
4. Роль сім'ї у фінансовому вихованні школярів.

Тематики проектів

1. Сімейна фінансова ігротека.
2. Кишенькові гроші: «за» і «проти».

Список рекомендованої літератури

1. Биденко С. Финансовые истории для подростков [Электронный ресурс] / С. Биденко, И. Золотаревич // Казка. – 2012. – 128 с. – (Серия «Бизнес-школа «Детки-монетки»). – Режим доступа : <http://www.detki-monetki.biz/?p=2695>.
2. Діти і гроші: як у світі дають на кишенькові витрати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.newsmarket.com.ua/2012/01/diti-i-groshi-yak-u-sviti-dayut-na-kishenkovi-vitrati>.
3. Кузнецова Т. В. Основи економічної психології / Т. В. Кузнецова. – К. : МАУП, 2006. – 140 с.
4. Ложкін Г. В. Економічна психологія / Г. В. Ложкін, В. В. Спасенніков. – К. : ВД «Професіонал», 2007. – 400 с.
5. Матвеев С. О. Економічна соціологія : підручник / С. О. Матвеев, Л. І. Лясота. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 184 с.
6. Орел В. В. Формування економічної свідомості і ставлення до грошей у процесі соціалізації особистості [Електронний ресурс] / В. В. Орел, Л. О. Рябченко // Пробл. інж.-пед. освіти. – 2007. – № 16. – С. 376–382. – Режим доступу : <http://gagago.ru/v-ryabchenko-l-o-formuvannya-ekonomichnoyi-svidomosti-i-st.html>.
7. Парходько Г. Ю. Психолого-педагогічні проблеми виховання фінансової культури дітей [Електронний ресурс] / Г. Ю. Парходько. – Черкаси, 2010. – 97 с. – Режим доступу : ippro.com.ua/attachments/article/173/психолого-педагогічні_проблеми.pdf.
8. Смолінська О. Діти і гроші / О. Смолінська // Школа. – 2014. – № 9. – С. 21–31.
9. Туріщева Л. В. Психологічні аспекти фінансової грамоти для школярів / Л. В. Туріщева // Класному керівнику. – 2011. – № 5. – С. 16–18.
10. Шкребець М. С. Особливості формування і розвитку грошової культури в Україні [Електронний ресурс] / М. С. Шкребець // Збірка наукових праць Харківських соціологічних читань. – 2008. – Режим доступу : http://www.sociology.kharkov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=65&Itemid=51.
11. Шкребець М. С. Вплив грошової культури на рівень консолідації українського суспільства [Електронний ресурс] / М. С. Шкребець, С. М. Шкребець // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2010. – № 889. – С. 133–137.

– Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/4991/2/Shkrebc1.pdf>.

1.4. Лекційно-практичне заняття «Фінансова освіта учнів як складова системи шкільної економічної освіти» (4 години).

Сучасний стан і проблеми шкільної економічної освіти.

Роль курсів за вибором економічного профілю у формуванні фінансової грамотності учнів.

Курс за вибором «Фінансова грамотність»: змістовий і методичний огляд; стан і перспективи впровадження.

Питання для самоконтролю

1. Назвати нормативні документи, що визначають розвиток шкільної економічної освіти.
2. Проаналізувати навчально-методичне забезпечення викладання курсу «Економіка» і курсів за вибором економічного профілю.
3. Охарактеризувати основні етапи впровадження економічних дисциплін в освітній процес загальноосвітніх навчальних закладів.
4. Назвати сучасні проблеми шкільної економічної освіти.
5. Визначити курси за вибором економічного профілю, що забезпечують розвиток фінансових компетенцій учнів.
6. Довести доцільність упровадження курсу за вибором «Фінансова грамотність» у загальноосвітніх навчальних закладах.
7. Охарактеризувати структуру курсу за вибором «Фінансова грамотність».
8. Презентувати навчально-методичний комплекс курсу за вибором «Фінансова грамотність».
9. Здійснити методичний огляд курсу за вибором «Фінансова грамотність».
10. Проаналізувати можливості реалізації у вашому навчальному закладі системного підходу до розвитку фінансової освіти і виховання.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Історія становлення й розвитку шкільної економіки і методики її навчання.
2. Особливості шкільної економічної освіти в зарубіжних країнах.
3. Формування фінансових компетенцій у школярів у процесі вивчення економіки.
4. Міжпредметні зв'язки та їхня роль у формуванні системи економічних знань.
5. Інтеграційний потенціал економіки і шляхи його реалізації в навчально-виховному процесі.
6. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у процесі викладання економіки.

Теми проектів

1. «Прикольна» економіка.
2. Шкільний бізнес-клуб: плануємо майбутнє разом.

Список рекомендованої літератури

1. Гладковський Р. В. Заходи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України з упровадження курсу «Фінансова грамотність» / Р. В. Гладковський, Н. І. Забуга // Економіка в школах України. – Х. : Основа, 2013. – С. 3–5.
2. Горленко Г. О. Практичні роботи з економіки. 11 клас. Рівень стандарту / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – 28 с.
3. Горленко Г. О. Економіка. Тестові завдання : навч. посіб. для учнів 10–11 класів / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010.
4. Горленко Г. О. Економіка (профільний рівень). Тренувальні вправи + Практичні роботи для учнів 10-х класів / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – 75 с.
5. Горленко Г. О. Економіка (профільний рівень). Тренувальні вправи + Практичні роботи для учнів 11-х класів / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 76 с.
6. Горленко Г. О. Збірник завдань для поточного та тематичного оцінювання з економіки: профільний рівень: 10–11 класи / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – 240 с.

7. Горленко Г. О. Економіка (профільний рівень). Тренувальні вправи + Практичні роботи : навч. посібник для учнів 11-х класів економічного профілю навчання / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – 116 с.
8. Збірник програм з економіки для загальноосвітніх навчальних закладів (курси за вибором). – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – Ч. I : 10–11 класи (для 11 класу). – 208 с.
9. Збірник програм з економіки для загальноосвітніх навчальних закладів (курси за вибором). – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – Ч. II. – 384 с.
10. Економіка. Програми курсів за вибором та факультативів. – К., 2010. – 64 с.
11. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
12. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.
13. Економіка (профільний рівень). 10 клас / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 208 с.
14. Економіка (профільний рівень). 11 клас / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. – 256 с.
15. Економіка (рівень профільний). 10 клас / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 288 с.
16. Економіка (рівень профільний). 11 клас / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 288 с.
17. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 11 клас. Рівень стандарту, академічний рівень. – К., 2010.
18. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 10–11 клас. Профільний рівень. – К., 2010.
19. Програми для профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. Програми спецкурсів і факультативів. 10–11 кл. – Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2003, 2006.
20. Радченко В. Проблеми шкільної економічної освіти в Україні / В. Радченко, Ю. Бицюра // Школа. – 2014. – № 12. – С. 48–57.

21. Філончук З. В. «Фінансова грамотність» у загальноосвітніх навчальних закладах Херсонської області / З. В. Філончук // Економіка в школах України. – 2014. – № 10. – С. 6–11.
22. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К. : Фенікс, 2012. – 312 с.
23. Фінансова грамотність : робочий зошит для учня / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К., 2012. – 115 с.
24. Фінансова грамотність : навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

Модуль II (дистанційний)

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ КУРСУ ЗА ВИБОРОМ «ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ»

Кількість годин – 12.

Мета модуля: розвиток професійних компетенцій слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо методики викладання курсу за вибором «Фінансова грамотність».

Завдання модуля:

- систематизація знань із курсів «Економіка» і «Фінансова грамотність»;
- визначення ефективних методів і прийомів упровадження фінансової грамотності в загальноосвітніх навчальних закладах;
- створення методичних розробок і сценаріїв заходів із фінансової освіти і виховання;
- розвиток здатності слухачів до самонавчання, самооцінювання та самовдосконалення.

2.1. Лекційно-практичне заняття «Фундаментальні економічні категорії в курсі за вибором «Фінансова грамотність»» (4 години).

Лекція «Фундаментальні економічні категорії в курсі ”Фінансова грамотність” за вибором» (1 година).

Практичні заняття (3 години).

Практична робота 1. Установлення наступності у викладанні курсів «Економіка» (рівень стандарту, 11 клас) і «Фінансова грамотність» (курс за вибором, 10 клас).

Мета і основні завдання роботи

1. Визначити фундаментальні економічні категорії в курсі «Фінансова грамотність» за вибором».
2. Створити спільний предметний покажчик «Фундаментальні економічні категорії шкільної економічної освіти». Для цього, використовуючи основні підручники даних курсів, виписати фундаментальні економічні категорії, які повторюються на сторінках відповідних предметних покажчиків.
3. Розробити спільний термінологічний довідник.

Практична робота 2. Методика викладання тем «Для чого потрібні гроші?» (курс «Фінансова грамотність») і «Гроші та їхні функції. Види грошей» (курс «Економіка»): інтегративний підхід.

Мета і основні завдання роботи

1. Проаналізувати зміст зазначених тем у програмах курсу «Економіка» і курсу «Фінансова грамотність» за вибором.
2. Установити підходи до визначення навчальних досягнень учнів при вивченні тем «Для чого потрібні гроші?» (курс «Фінансова грамотність») і «Гроші та їхні функції. Види грошей» (курс «Економіка»).
3. Розробити (або проаналізувати) конспекти уроків із зазначених тем.
4. Зробити висновки щодо наступності у викладанні курсів «Фінансова грамотність» (10 клас) та «Економіка» (11 клас).

Питання для самоконтролю

1. Розкрити зміст фундаментальних економічних понять, які властиві будь-якій економіці. Визначте серед них ті, що властиві фінансовій сфері.
2. Назвати основні види фінансових послуг.
3. Розкрити методичні аспекти викладання теми «Гроші та їх функції. Види грошей».

4. Запропонувати власну методику реалізації інтегративного підходу до вивчення зазначених тем.

Завдання для самостійної роботи

Зробити огляд завдань робочого зошита для учнів. Вибрати ті, що потребують аналізу статистичних даних або роботи з Інтернетом. Скласти інструктивну картку для учнів по роботі з ними.

Теми проектів

1. Економічна абетка вчителя.
2. Для чого потрібні гроші?

Список рекомендованої літератури

1. Гладковський Р. В. Заходи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України з упровадження курсу «Фінансова грамотність» / Р. В. Гладковський, Н. І. Забуга // Економіка в школах України. – Х. : Основа, 2013. – С. 3–5.
2. Економіка. Програми курсів за вибором та факультативів. – К., 2010. – 64 с.
3. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
4. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.
5. Збірник програм з економіки / укладачі Р. В. Гладковський, Н. І. Забуга // Економіка в школах України. Спецвипуск. – 2013. – № 3. – 93 с.
6. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 11 клас. Рівень стандарту, академічний рівень. – К., 2010.
7. Фінансова грамотність : навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К. : Фенікс, 2012. – 312 с.
8. Фінансова грамотність: робочий зошит для учня / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К., 2012. – 115 с.
9. Фінансова грамотність : навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

2.2. Лекційно-практичне заняття «Введення до власних фінансів. Фінансові процеси та явища. Абетка власної фінансової безпеки» (3 години).

Лекція «Методика викладання курсу ”Фінансова грамотність” за вибором» (1 година).

Методи: робота у групах, проблемні лекції, порівняльні вправи, дискусійні запитання, фінансові термінологічні диктанти, проекти.

Методичні прийоми: «фінансова спіраль» (етап актуалізації знань), «Знайди в Інтернеті», огляд поточних економічних новин тощо.

Практичні заняття (2 години).

Практична робота 3. Десять важливих ідей щодо власних фінансів.

Мета і основні завдання роботи

1. Ознайомитися з методичними рекомендаціями щодо виконання вправи «Десять важливих ідей щодо власних фінансів».
2. Обрати одну з важливих ідей, що стосується власних фінансів.
3. Підготувати її презентацію для решти учасників «фінансового форуму».
4. Розробити методичні рекомендації щодо адаптації цієї вправи до умов вашого навчального закладу.

Практична робота 5. Мої податкові зобов'язання.

Мета і основні завдання роботи

1. Підготувати 2–3 питання до юриста щодо ваших податкових зобов'язань. Звернутися до юриста й отримати консультацію.
2. Запропонувати учням відвідати «юридичну консультацію». З цією метою розробити рекомендації щодо її діяльності у вашому навчальному закладі.

Питання для самоконтролю

1. Оцінити важливість управління сімейними фінансами.
2. Назвати чинники, що впливають на фінансовий добробут сім'ї.
3. Охарактеризувати особливості системи оподаткування в Україні.

4. Представити податки як інструмент перерозподілу доходів між членами суспільства.

Завдання для самостійної роботи

Розробити сценарій позаурочного заходу для учнів 10-х класів «Про податки – ще зі школи».

Теми проектів

1. Абетка власної фінансової безпеки.
2. «Сімейний» гаманець.

Список рекомендованої літератури

1. Десять важливих ідей з власних фінансів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_lopus_mod1.pdf.
2. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. – 176 с.
3. ТОП-15 найцікавіших податків за історію людства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vinplace.net/novini-ukra%D1%97ni-ta-sv%D1%96tu/top-15-najtsikavishikh-podatkiv-za-istoriyu-lyudstva.html>.
4. Фінансова грамотність : навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К. : Фенікс, 2012. – 312 с.
5. Фінансова грамотність : робочий зошит для учня / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К., 2012. – 115 с.
6. Фінансова грамотність : навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

2.3. Лекційно-практичне заняття «Споживач у світі фінансових послуг. Роль страхування і захисту споживачів фінансових послуг» (3 години).

Лекція «Споживач у світі фінансових послуг. Роль страхування і захисту прав споживачів фінансових послуг» (1 година).

Види фінансових послуг. Особливості їх надання фінансово-кредитними установами. Роль страхування і захисту прав споживачів фінансових послуг.

Практичні заняття (2 години).

Практична робота 6. Аналіз місцевого ринку з послуг страхування. Розробка рольової гри «Обираємо страхове покриття».

Мета і основні завдання роботи

1. Проаналізувати місцевий ринок послуг страхування.
2. Адаптувати рольову гру «Обираємо страхове покриття» до умов вашого навчального закладу. Розробити методичні рекомендації щодо її проведення.

Питання для самоконтролю

1. Назвати основні види фінансових послуг.
2. Прокоментувати особливості надання фінансових послуг різними фінансово-кредитними установами.
3. Оцінити роль страхування у власному житті.

Завдання для самостійної роботи

Розробити Пам'ятку споживача фінансових послуг.

Теми проектів

1. Обираємо страхове покриття.
2. У світі фінансових послуг.

Список рекомендованої літератури

1. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
2. Обираємо страхове покриття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_brock_mod6.pdf.
3. Справа життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://r-invest.com.ua/files/docs/Jupiter/12x12_ukr-2.pdf.
4. Фінансова грамотність : навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К. : Фенікс, 2012. – 312 с.
5. Фінансова грамотність : робочий зошит для учня / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К., 2012. – 115 с.
6. Фінансова грамотність : навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

2.4. Практичне заняття «Власне фінансове планування» (2 години).

Проект «Підвалини благополуччя»: розробка методичних рекомендацій щодо роботи над проектом.

Питання для самоконтролю

1. Довести ефективність проектної форми педагогічної діяльності.
2. Побудувати типологію навчальних проектів.
3. Представити основні етапи і зміст діяльності на кожному з них.
4. Розкрити змістові аспекти проекту «Підвалини благополуччя».
5. Оцінити презентацію проекту «Підвалини благополуччя» за розробленими критеріями.

Список використаної літератури

1. Короденко М. Підвалини благополуччя [Електронний ресурс] / М. Короденко // Освіта України. – 2012. – № 37. – Режим доступу : <http://pedpresa.com.ua/blog/19364-pidvalyny-blahopoluchchya.html>.
2. Морзе Н. Метод навчальних проектів [Електронний ресурс] / Н. Морзе. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/theory/984>.
3. Фінансова грамотність : навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К. : Фенікс, 2012. – 312 с.
4. Фінансова грамотність : навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

Модуль III (заліковий)

Кількість годин – 6.

Мета модуля: підбити підсумки навчання за програмою спецкурсу.

Завдання модуля:

- систематизація знань зі спецкурсу «Фінансова грамотність» для вчителів;

- установлення рівня власної фінансової грамотності вчителів;
- порівняння результатів вхідного і вихідного тестування;
- підбиття підсумків результатів навчальних досягнень слухачів.

3.1. Підсумкова лекція (2 години).

Психолого-педагогічні і теоретико-методологічні аспекти підготовки вчителів до формування фінансової культури учнів.

Методичні рекомендації щодо використання електронного інтерактивного посібника з курсу «Фінансова грамотність».

Методи і методичні прийоми впровадження фінансових знань у предмети природничо-математичного циклу.

3.2. Захист творчих робіт. Контрольне тестування (3 години)

Навчальні результати слухачів визначаються на основі: виконання практичних робіт, участі в семінарських заняттях, підсумкового тестового контролю, захисту індивідуальних творчих робіт.

3.3. Вихідне діагностування (1 година).

Вихідне діагностування проводять на останньому занятті спецкурсу, воно передбачає встановлення рівня економічної та професійної підготовки вчителя до впровадження курсу «Фінансова грамотність», порівняння його результатів із вхідним діагностуванням.

Тест на встановлення рівня фінансової обізнаності «Чи я є освіченим споживачем фінансових послуг?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Тест на встановлення рівня знань з фінансової математики «Перевірте свої фінансові знання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Тест на визначення рівня економічних знань і здатності до економічного аналізу (за когнітивно-професійною складовою готовності до формування економічної культури учнів) (*додаток А*).

САМОСТІЙНА РОБОТА (9 годин)

Мета: шляхом самоосвіти розширити знання з питань компетентнісного підходу до впровадження фінансової грамотності в навчальні заклади.

Завдання:

- опрацювати рекомендовані джерела інформації;
- виокремити питання, які потребують додаткової консультації;
- виконати практичні роботи і завдання, спрямовані на набуття вмінь і навичок компетентного розв'язання проблем щодо впровадження курсу «Фінансова грамотність» за вибором.

Пропонуємо орієнтовний розподіл годин самостійної роботи (табл. 2). Такий підхід до планування самостійної роботи дозволяє проектувати подальшу власну фінансову безпеку.

Таблиця 2

Орієнтовний розподіл годин самостійної роботи спецкурсу «Фінансова грамотність» для вчителів

Модуль II (дистанційний). Методика викладання курсу за вибором «Фінансова грамотність»				Самостійна робота	
Навчально-тематичний план	Лекції	Практ. заняття	Всього годин	Види самостійних робіт	Годин
2.1. Фундаментальні економічні категорії в курсі за вибором «Фінансова грамотність». Практичні роботи 1–2.	1	3	4		
2.2. Введення до власних фінансів. Фінансові процеси та явища. Абетка власної фінансової безпеки. Практичні роботи 3, 5.	1	2	3	Створення «Абетка власної фінансової безпеки». Сторінка «Як заощадити в побуті».	1

Закінчення табл. 2.

<i>Навчально-тематичний план</i>	<i>Лекції</i>	<i>Практ. заняття</i>	<i>Всього годин</i>	<i>Види самостійних робіт</i>	<i>Годин</i>
				Практична робота 4. Визначення виду сімейного бюджету за ступенем збалансованості.	2
2.3. Споживач у світі фінансових послуг. Роль страхування і захисту споживачів фінансових послуг. Практична робота 6.	1	2	3	Створення «Абетки власної фінансової безпеки». Сторінка «Банківські картки. Як правильно користуватися банківською картою».	1
				Створення «Абетки власної фінансової безпеки». Сторінка «Правила безпеки під час здійснення електронних платежів».	1
2.4. Власне фінансове планування. Проект «Підвалини благополуччя»: розробка методичних рекомендацій щодо роботи над проектом.	-	2	2	Підготовка залікової творчої роботи	4
Усього годин	3	9	12		9

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ

Додаток А

Вхідне і вихідне діагностування

Додаток А.1

Тестові завдання

на визначення рівня прикладних економічних знань

- 1. Ринок – це:**
 - а) простір, на якому відбувається реалізація товару;
 - б) фаза суспільного відтворення;
 - в) місце купівлі-продажу товарів особистого споживання;
 - г) відносини між людьми, що виявляються через обмін, організований за законами товарного виробництва і обігу.
- 2. Якщо уряд ухвалить закон про підвищення мінімальної заробітної плати, то на ринку праці:**
 - а) зменшиться попит на робочу силу;
 - б) збільшиться попит на робочу силу;
 - в) зменшиться рівень зайнятості;
 - г) збільшиться рівень зайнятості
- 3. У ринковій економіці розподіл доходу ...**
 - а) відбувається відповідно до потреб кожної людини;
 - б) визначається урядом через систему оподаткування;
 - в) визначається цінами економічних ресурсів, якими володіють окремі люди;
 - г) є несправедливим, бо існує велика різниця в доходах.
- 4. Уряд України визначає рівень середньої заробітної плати, виходячи із величин:**
 - а) сплаченої заробітної плати;
 - б) нарахованої заробітної плати;
 - в) реальної заробітної плати;
 - г) прожиткового мінімуму.
- 5. Уряд застосовує індексацію:**
 - а) у разі гіперінфляції;
 - б) для збільшення грошових доходів під час інфляції;
 - в) збільшення мінімальних доходів залежно від зростання цін;
 - г) зниження цін на товари першої необхідності.

- 6. Мінімальна заробітна плата в Україні:**
- а) дає змогу повністю задовольнити фізіологічні потреби працюючих;
 - б) визначається з урахуванням низької продуктивності праці в галузях народного господарства;
 - в) визначається з урахуванням економічної ситуації, яка склалась у країні;
 - г) має економічний зміст певної доплати, а не гарантії мінімального рівня життя.
- 7. Сутність грошової політики держави полягає в тому, що вона:**
- а) через Національний банк здійснює емісію грошей;
 - б) офіційно визначає купівельну спроможність грошей;
 - в) здійснює контроль за грошовою масою;
 - г) регулює курс національної валюти щодо іноземних.

Додаток А.2

Тестові завдання

на визначення рівня фундаментальних економічних знань

- 1. Закономірність потреб діє:**
- а) тільки в розвинутих країнах у будь-який період розвитку;
 - б) у кожній країні на початковому етапі розвитку;
 - в) кожній країні на етапі розвитку, коли немає дефіциту;
 - г) кожній країні у будь-який період часу.
- 2. Альтернативна вартість – це:**
- а) усе те, що нам хотілось би мати, але ми не маємо;
 - б) усі блага, які нам не потрібні в житті;
 - в) те краще, від чого ми відмовилися внаслідок нашого рішення;
 - г) те, що ми отримали внаслідок нашого рішення.
- 3. Раціональна поведінка споживача передбачає, що він:**
- а) намагається максимізувати свій добробут;
 - б) намагається задовольнити тільки першочергові потреби;
 - в) задовольняє свої потреби, виходячи з необхідності зберегти навколишнє середовище;
 - г) мінімізує свої потреби, виходячи з обмеженості наявних економічних благ.

4. У ринковій економіці проблема «що виробляти?» розв'язується ...
- а) через «голосування» грошима;
 - б) підприємцями, виходячи з наявних ресурсних можливостей;
 - в) державою через систему планових органів;
 - г) домогосподарством, виходячи з можливостей власних потреб.
5. Економічна система – це:
- а) спосіб організації господарського життя суспільства;
 - б) сукупність галузей матеріального і нематеріального виробництва;
 - в) спосіб поєднання факторів виробництва;
 - г) спосіб організації виробничого процесу на підприємстві.
6. Економічна ефективність визначається:
- а) мірою доцільності розподілу виробничих ресурсів та їх продуктивного використання з огляду на отримані результати;
 - б) кількістю продукції, яку виготовляють за певний проміжок часу;
 - в) відповідністю виготовленої продукції вимогам споживачів;
 - г) кількістю продукції, що відповідає світовим стандартам.
7. На відміну від ринкової і командної економіки, у схемі кругообігу мішаної економіки також беруть участь:
- а) товарні потоки;
 - б) домашні господарства, фірми і держава;
 - в) фінансові потоки;
 - г) ринок продуктів і ринок ресурсів.
8. Величину пропозиції грошей визначає:
- а) рівень економічної активності;
 - б) потреба в інвестиціях;
 - в) емісійна політика центрального банку;
 - г) баланс державного бюджету.
9. Укажіть завдання зменшення облікової ставки центральним банком:
- а) зменшення загальної величини резервів комерційних банків;
 - б) стимулювання зростання величини заощаджень домогосподарств;
 - в) сприяння зростанню обсягів кредитів, наданих центральним банком комерційним банкам;

- г) стимулювання зростання інвестиційних витрат фірм.
- 10. Визначте, що повинен зменшити уряд, якщо він перед-бачає збільшити обсяг національного виробництва:**
- а) податки;
 - б) державні закупівлі товарів і послуг;
 - в) рівень бюджетного дефіциту;
 - г) трансфертні платежі.

Додаток А.3

Тестові завдання
на визначення здатності до економічного аналізу

I. ЯКЩО ВИ ПРОЧИТАЛИ В ГАЗЕТІ, ЩО:

- 1. У деякій країні збільшився коефіцієнт Джині, то це значить, що у країні:**
- а) зменшився обсяг національного доходу в розрахунку на душу населення;
 - б) зменшився обсяг виплат допомоги з безробіття;
 - в) посилилась тенденція до більш рівномірного розподілу доходів;
 - г) збільшилась нерівність у розподілі доходів.
- 2. Ціни на персональні комп'ютери різко зросли внаслідок зростання попиту на них. У такому разі економічна теорія прогнозує:**
- а) ріст зарплати програмістів і складальників комп'ютерів;
 - б) зниження зарплати програмістів і складальників комп'ютерів;
 - в) зростання зарплати програмістів і зменшення зарплати складальників комп'ютерів;
 - г) зростання зарплати складальників комп'ютерів і зменшення оплати праці програмістів;
 - д) невизначений результат відносно зарплат програмістів і складальників комп'ютерів.
- 3. Податки на підприємництво зростають. Це значить, що:**
- а) сукупний попит зменшиться, а обсяг сукупної пропозиції не зміниться;
 - б) сукупна пропозиція скоротиться, а обсяг сукупного попиту не зміниться;

- в) скоротяться і сукупний попит, і сукупна пропозиція;
 - г) зростуть і сукупний попит, і сукупна пропозиція.
- 4. В економіці спостерігається збільшення випуску продукції одночасно зі зростанням інфляції. У цьому разі можна діагностувати:**
- а) зростання, обумовлене розширенням сукупного попиту;
 - б) зростання, обумовлене розширенням сукупної пропозиції;
 - в) спад, обумовлений скороченням сукупного попиту;
 - г) спад, обумовлений скороченням сукупної пропозиції.
- 5. Курс гривні відносно інших валют зростає. Це значить, що:**
- а) виграють українські імпортери;
 - б) виграють російські експортери;
 - в) виграє іноземний споживач українських товарів;
 - г) зростає конкурентоспроможність українських товарів;
 - г) українські товари втрачають конкурентоспроможність.

II. ЯКЩО ВИ ПОЧУЛИ В ПЕРЕДВИБОРНІЙ АГІТАЦІЇ, ЩО:

- 1. Кандидат у президенти забезпечить зростання ВВП на 10%. Це значить, що:**
- а) імпорт товарів і послуг перевищить їхній експорт;
 - б) збільшаться державні видатки на закупівлю товарів і послуг.
- 2. Він проводитиме політику, яка сприятиме економічному зростанню. Вона полягатиме:**
- а) у стимулюванні науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок;
 - б) політиці стримування сукупного попиту;
 - в) стимулюванні інвестицій для збільшення запасу капіталу у країні;
 - г) збільшенні видатків на освіту;
 - г) суворій екологічній політиці щодо виробників.
- 3. При новому уряді відбудеться зниження Національним банком норми обов'язкового резервування. Це призведе:**
- а) до скорочення сукупного попиту;
 - б) скорочення пропозиції грошей;
 - в) зниження відсоткової ставки;
 - г) зниження ставки рефінансування.

- 4. Буде встановлено контроль над зовнішньою торгівлею з метою зменшення дефіциту торговельного балансу. Результатом такої політики в короткостроковому періоді буде:**
- а) зниження рівня зайнятості у країні;
 - б) зниження експорту товарів і послуг із країни;
 - в) зниження імпорту товарів і послуг у країну;
 - г) зниження рівня інфляції у країні.
- 5. Новий уряд обіцяє зростання мінімального розміру пенсії. Вірогідно, це призведе:**
- а) до підвищення реального рівня життя пенсіонерів на значний термін;
 - б) зростання реального ВВП;
 - в) послаблення стимулів до праці в робітників допенсійного віку;
 - г) зростання цін на товари повсякденного попиту.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

ФІЛОНЧУК Зоя Володимирівна, РЯБОВА Олена Борисівна,
ЧАСНІКОВА Олена Володимирівна, РИСІН Віталій Васильович,
ДОВГАНЬ Андрій Іванович, ХМЕЛЯРЧУК Марія Ігорівна

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

Навчальна програма

спецкурсу

для слухачів курсів підвищення кваліфікації

(очно-дистанційна форма)

Підписано до друку 26.06.2015. Формат 60 × 84¹/₁₆.
Обл.-вид. арк. 1,5. Умовн. друк. арк. 2,3. Зам. № 1352.

Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи».
04070 м. Київ, вул. Андріївська, 1.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 5033 від 29.12.2015.

